

Yabancı dil öğretiminde çocuk edebiyatı*

Sevgi Arkılıç-Songören*

Özet

Günümüzde yabancı dilin etkili öğretilmesi için sürekli yeni yöntemler geliştirilmekte olup, dil öğretimi daha verimli ve zevkli hale getirme yolları üzerinde durulmaktadır. Edebiyatın dil derslerinde yer alması da bu düşüncelerin bir ürünüdür. Zira edebiyat her yerde vardır, edebiyat hakkında başkaları ile konuşur ve yazırız. Yani, dil öğretimindeki dört temel yetiyi işlevsel hale getiririz. Nasıl ki, dil ve edebiyatı birbirinden ayıramazsak, çocuklara dil öğretiminde de, çocuk edebiyatını dil derslerinden ayrı düşünemeyiz. Çünkü, çocuklar için seçilen metinler, onların yaş grubuna, ilgi, yaşantı ve deneyimlerine göre, kolay ve anlaşılır olmalıdır. Bu metinler amacına uygun biçimde işlendiğinde dil dersleri daha akıcı ve cazip hale gelir ve etkin öğrenme gerçekleşir. Bu çalışmanın amacı, yabancı dil öğretiminde çocuk eserlerinden nasıl faydalanılabileceği ve öğrenmede nasıl etkin sonuçlar alınabileceği konusunda genel bilgi vermek ve konunun önemini vurgulamaktır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı dil öğretimi, çocuk edebiyatı, metod, yöntem

Children's literature in foreign language teaching

Sevgi Arkılıç-Songören*

Abstract

Newer approaches and methods are constantly being developed for effective foreign language teaching and new ways to render it more productive and more enjoyable are being sought. Using literature in language courses is a product of this train of thought for literature is seen and used in all aspects of our lives, we speak and write about literature, i.e. make the four basic skills in language teaching functional. Just as we can not separate language and literature, we cannot think of teaching children foreign languages without the use of children's literature simply because the texts we choose for children need to be easy to understand based on their age group, interests, and experiences. If these texts are used appropriately, language classes can become more interesting and easy to follow and effective learning can be achieved.

Keywords: foreign language teaching, children's literature, approach, method

* 15 Nisan 2006'da Takev Özel İlköğretim Okulundaki sempozyumda sunulan bildiriden faydalanılmıştır.

* Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, sevgi.songoren@deu.edu.tr

Giriş

Yabancı dil öğretiminde çocuk edebiyatına yer verilmesi oldukça yeni ve gelişmekte olan bir öğretim yöntemidir. Bu çalışmayla yabancı dil öğretiminde çocuk eserlerinden faydalanma yöntemleri ve etkin öğrenme yolları konusunda genel bilgi vermeye çalışacağım. Fakat daha öncesinde edebiyatın dil öğretimindeki yeri ve önemi üzerinde duracağım. Çünkü dil derslerini cazip hale getirmenin, öğrencileri motive edebilmenin en etkili yollarından biri de derslerde edebi metinlere yer vermektir.

Salihoğlu (1994), dil ve edebiyat arasındaki bağı açıklarken, edebiyat ve dil, ait olduğu ülkenin sosyal ve kültürel boyutlarını yansıtmada rol alır görüşüyle, dil ve edebiyatın, yabancı bir kültürü tanımda ve yabancı bir dili öğrenmede birbirinden vazgeçilmez öğeler olduğunu belirtir. Alman edebiyatçı, dilbilimci ve felsefeci Weinrich de (1984) dil dersleri sadece edebiyat sayesinde çekilir hale gelir; daha ilk haftalarda edebiyat dil dersleri içerisinde yer almalıdır ifadesiyle edebi metinlerin dil öğretimindeki önemini vurgular. Edebiyat her yerde vardır, her yerde duyulur, yaşanır, okunur, başkaları ile üzerinde konuşulur ve yazılır. Bunlar da dil öğretimindeki dört temel yeti olan dinleme, anlama, okuma ve yazmanın işlevsel hale gelmesi demektir. Edebi metinleri yabancı dil derslerinde kullanırken bilgisayar, internet, el becerileri, görsel araçlar, drama gibi birçok farklı araç ve süreç de dersleri zenginleştirebilmekte ve dört temel becerinin yaratıcı ve akıcı bir şekilde kullanılabilmesine olanak sağlamaktadır (Arıkan, 2008; Ünal, 2009; Ünal, 2010).

Geniş anlamıyla çocuk ve gençlik edebiyatı, bebeklikten başlayan ve yetişkinlik sürecine kadar uzanan arayı kapsayan kitleye hitap eden eserleri içine alır. Okul öncesi dönemi için resimli kitaplar ve masallar, okul döneminde ise ilkokuma kitaplarından başlayarak yaş grubuna uygun roman ve hikaye kitaplarını ve şiir antolojilerini içerir. Almanya'da 1970 den bugüne çocuk ve gençlik yazını alanında büyük değişme ve gelişme kaydedilmiştir. Çocuk ve gençlik yazını hem edebiyat bilimi içerisinde hem de okullarda ders olarak yerini almıştır. Bu türün yabancı dil olarak Almanca derslerinde yer alması, dil derslerinin daha akıcı ve cazip hale gelmesini sağlamış ve öğrenme motivasyonunu artırmıştır. Yabancı dil derslerinde bu türden faydalanırken dikkat edilmesi gereken nokta ise, derslerde işlenecek metinlerin seçimidir.

Edebiyat ile dil öğretiminde Waldman modeli

Edebiyatın dil derslerinde yer alması dil öğretimindeki 'Alımlama Estetiği' görüşü ile birlikte (Alm. Rezeptionsästhetik) 80'li yıllarda yaygınlaşır. Tepebaşı'ya (2006) göre

Almanya’da yetmişli yıllardan sonra ortaya çıkan Alımlama Estetiği (Jauss, Iser), öncelikle edebiyat eleştirisini daha sonra ise edebiyat eğitimi etkilemiştir. Yalnız bunun modellenmesi farklı olmuştur. H.Weinrich, G. Fricke, K. Fingerhut, G. Waldmann’ın da aralarında yer aldığı değişik isimler birbirleriyle bazen kesişen, bazen ayrışan ama aynı yaklaşım çerçevesinde edebiyat eğitimi modelleri geliştirmişlerdir (Tepebaşılı, 2006: 605).

“Bu değişimler sonradan ‘Üretimsel ve Davranışsal Yöntem’ diye bilinen çalışmaların ortaya çıkmasına yol açar. 70’li yıllarda başlayan çalışmalar 80’li yıllarda bütünsel bir görünüm kazanır. Zaman içinde modellerde kendi içinde bazı değişimler gözlemlenebilir (örneğin, Waldmann’a ait model). Üretimsel ve davranış odaklı bu yöntemi tek bir isime bağlamak doğru sayılmaz. Bu alanda çoğu zaman birbirlerini tamamlayan pek çok isim vardır. Bunlar arasında G. Waldmann, K. Spinner, G. Haas, K. H. Fingerhut, J. Kreft gibi isimler yer alır (Tepebaşılı, 2006: 610). Bu modele göre sistem, yazınsal iletişimin temel unsurlarına (yani okur, metin ve yazarlar ilişkisi) göre yapılmış çalışmalar çerçevesinde tanımlanmaya çalışılır. Bundan dolayı kuramsal yönden eklektik bir özellik taşır (Tepebaşılı, 2006).

“Üretim ve Davranış Odaklı Edebiyat Eğitimi” (Tepebaşılı, 2006) döneminin sonuna doğru "Edebiyatı Deneyimlerle - Üreterek Öğrenme Konsepti" (Alm. produktiver Umgang mit Literatur), edebi metinlerin, kişinin kendi deneyim ve yaşantılarını ele alarak aktif ve etkin bir biçimde işlenmesi, dil derslerinin temelini oluşturur (Waldmann, 1994: 475). Bu yöntem, hemen hiç okumayan ya da az okuyan öğrencilerin edebiyatla tanışmasını, edebi metinleri özümseyip biçimlendirmelerini ve anlamalarını amaçlar. Günümüz medya çağında, televizyon, video, CD, bilgisayar gibi bilişim teknolojileri iletileri, olay ve gerçekleri vizüel-görsel olarak verdikleri için çocuk ve gençlerin hayal güçleri, düş kurma ve algılama yetileri maalesef olumsuz etkilenmektedir. Dil derslerinde edebiyatla aktif ve etkin bir biçimde ilgilenen öğrenciler, gerçekler önlerine görsel olarak sunulmadığı için hayal güçlerini çalıştırarak, kendilerine zengin dünyalar kurarlar (Waldmann, 1998).

Edebi metinlerle nasıl çalışabiliriz?

Yabancı bir dili çocuklara / gençlere öğretirken, seçilen metinlerin niteliği kadar, derslerde uygulama yöntem ve teknikleri de oldukça önemli bir rol oynar. Pedagojik ve didaktik yaklaşımdan uzak, çocuk ve gençlerin kendilerini ifade edebilmelerine ve kendi ölçülerinde üretebilmelerine olanak sağlayan öğretim biçimi en ideal olanıdır. Bu noktadan hareketle, edebi metinlerle çalışırken, öğretmen-öğretici rolündeki bizlere önemli görevler düşmektedir:

- Çalışmalar öğrenci merkezli olmalı, öğretmen olabildiğince arka planda kalmalıdır
- Edebi metinlerle çalışırken öğrenciler mutlaka etkin olarak rol almalı, kendi deneyim ve yaşantılarını ortaya koyabilmelidirler.
- Bireysel çalışma yerine partner ya da grup çalışması öğrenciler arasındaki kollektif çalışmayı geliştirir ve daha eğlenceli olabilir. Öğrenciler bu çalışmalarla kendi yetenek ve düşlerini ortaya koyacakları için edebiyatla uğraşma ve yeni şeyler öğrenme zevkli hale gelir.
- Konu seçimi son derece önemlidir. Seçilen metin yaş grubuna uygun olmalı, ilgi duyulan ve sevilen konular seçilmelidir (Waldmann, 1998; Koppensteiner, 2001).

Edebi metinlerle yoğun ve etkili bir şekilde uğraş, çocuk ve gençleri edebiyata yönlendirir. Çocuk ve gençlik eserlerinin yabancı dil öğretiminde kullanılmasının temel nedenlerinden birisi de, bu edebi türün yetişkin edebiyata geçişte bir köprü oluşturmastır. Çocuk ve gençler, konu ve dil bakımından kendilerine yakın olan bu türde kendi yaşantılarından örnek ve izler bulur ve daha severek okurlar (O'Sullivan, 2002).

Eser seçimindeki ölçütler

Salihoğlu'nun da (1994) belirttiği gibi, eserler kısa ve dili sade olmalı, metinler öğrencinin kendini bulmasına yardım etmeli ve ona düşünme olanağı sağlamalıdır. Ayrıca:

- Eserler / metinler yaş grubuna uygun olmalı, aynı zamanda da çocuk ve gençlerin ilgi ve deneyimleri ile bağlantı kurabilecekleri konular içermeli
- Belli öğrenme hedefleri amaçlanmalı, ancak hedefler yüksek olmamalı, öğrencilerde merak ve keşfetme duygusu uyandıracak konular ele alınmalı
- Seçilen konular dil öğretim metotlarına uygun olarak dört temel yetiyi (dinleme-anlama-okuma-yazma) geliştirici olmalı
- Güncel olmalı, güncellik sadece zamanı kapsamaz, konu ve işleyiş bakımından güncel olabilir: çocukların duygu, düşünce, yaşantı ve deneyimlerini içeren, toplumsal problemleri ele alan konular, diğer ülkelerin tarih ve kültürünü anlatan interkültürel konular gibi

Yöntemler

Yabancı dil öğretimi amaç olduğu için, derslerde mümkün olduğunca ana dilden uzak durulmalıdır. Böylelikle öğrenci, yabancı dili daha çok anlamaya ve kendini yabancı dilde ifade etmeye gayret edecektir.

Edebi metinlerde olduğu gibi çocuk eserlerinin işlenmesinde de dört aşama ile hareket edilir. Bu aşamalar her zaman birbirinden kesin çizgilerle ayrılmaz, birbiri içerisine girebilirler ve değişmeyen şablonlar değildirler, değişik şekilde ele alınabilirler:

- Metine Hazırlık: (Vorbereitung): Konu ortaya koyulur, var ise dil problemleri ortadan kaldırılır ve konu ile ilgili gerekli ön bilgiler verilir
- Tanıtım: (Präsentation): Öğrenciler metni okuyarak, dinleyerek ya da izleyerek ilk izlenimi edinirler. Bu aşamada değişik yöntemler gerekebilir. Amaç öğrencilerin ilgilerini canlı tutmak ve isteklerini yönlendirmektir
- Metin Çalışması: (Textarbeit): Metin üzerindeki aktif - etkin çalışmadır. Partner / grup çalışması; kompozisyon, poster vb. yazılı çalışma; metni değişik ifade etme-biçimlendirme gibi öğrencilerin aktif olarak kendi ilgi ve yetilerini ortaya koydukları çalışmadır
- Konuyu Genişletme (Erweiterung) Pek çok metin derinliğine işlenerek farklı biçimlerde ele alınabilir; başka konularla ilişkilendirilebilir, değişik yaklaşımlar üzerinde durulabilir (Koppensteiner; 2001: 56)

Grimm masallarına ek olarak, Erich Kästner'in "Emil und die Detektive", Johanna Spyri "Heidi", Heinrich Hoffmann "Struwwelpeter" gibi klasikler pek çok ülkede Almanca dil derslerinde yerini aldılar. Bunun dışında Kästner, Nöstlinger, Härtling gibi nesir yazarlarının anlatımları yabancı dil sınıflarında kullanılabilir. Nesir türüne ek olarak başlangıç ve ileri seviyelerde işlenebilen pek çok şiir vardır. Heinz Janisch ve Friedl Hofbauer gibi şairlerin şiirleri yabancı dil sınıflarında rahatlıkla kullanılabilir.

Sonuç

Yabancı dil olarak Almanca öğrenenler için edebiyat yabancı bir kültüre bakışı ve o kültürü anlamayı sağlar. Dil derslerinde edebiyat önemlidir çünkü en iyi Almanca'yı yazarlar edebi eserlerde kullanırlar ve öğrencilerin sözcük hazinesi en iyi edebiyat aracılığıyla zenginleştirilebilir. Buna ek olarak edebi metinler diğerlerine göre daha akıcı ve daha çok

Songören-Arkılıç, S. (2011). Yabancı dil öğretiminde çocuk edebiyatı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 8:1. Erişim: <http://www.insanbilimleri.com>

heyecan vericidir, edebi metinler motivasyonu sağlar; roman, öykü ve şiir her yerde okunabilir, değişik yaşam biçimlerine uyarlanabilir, dil kitaplarındaki klasik diyaloglar gibi metinler edebiyat kadar cazip değildir, değişik kitlelere hitap eder, çocuk ve gençlere hitap eden tür ise daha çok kendilerinden bir şeyler buldukları çocuk ve gençlik edebiyatıdır, edebiyat sayesinde çocukların algılama ve hayal güçleri geliştirilip zenginleştirilebilir.

Kaynakça

- Arikan, A. (2008). Formalist (Linguistic) criticism in an English language teacher education program: The REWARD approach, *Iranian Journal of Language Studies*, 2(4), 417-430 (2008).
- Koppensteiner, J. (2001). *Literatur im DaF-Unterricht. Eine Einführung in produktiv-kreative Techniken*, Wien: öbv & htp.
- O' Sullivan, E. (2002). *Kinder- und Jugendliteratur im Deutschunterricht. Fremdsprache Deutsch*, Stuttgart: Klett, 3-8.
- Salihoğlu, H. (1994). Edebiyat mı kültür mü?Yabancı dilde edebiyat öğretiminde üzerine düşünceler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11, 21-30
<http://docs.google.com/viewer> Ulaşım tarihi: 04.05.2011
- Tepebaşı, F. (2006). Edebiyat öğretiminde Waldmann modeli. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 , 605-619.
http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makalelerFatih.pdf Ulaşım tarihi: 05.05.2011
- Ünal, Çiğdem (2009). *Almanca'nın ve Alman Edebiyatının Öğretiminde Edebi Metinlerle Gerçekleştirilen Yaratıcı Uygulamalar*, Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat, Edebiyat ve Dil Öğretimi Kongresi, 29 Nisan-01 Mayıs 2009, Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Teknikokullar Ankara.
- (2010). *Die Arbeit mit Literatur im Fach Deutsch als Fremdsprache Neue Ansätze mit Unterrichtsentwürfen*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Waldmann, G. (1998). *Produktiver Umgang mit Literatur. Deutschunterricht aktuell*, Baltmannsweiler: Schneider, 1, 488-494.
- (1994). *Produktiver Umgang mit Literatur. Taschenbuch des Deutschunterrichts*, Baltmannsweiler: Schneider, 1, 474-478.
- Weinrich, H. (1984). *Die vernachlässigte Fertigkeit: Literarische Lektüre im Fremdsprachenunterricht. Literarische Texte in der Unterrichtspraxis I*. München: Goethe Enstitüsü Yayınları, 11-13.